

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วนนายแรง THE CREATION FROM FOLK TALE NAMELY, HUA NAI RANG

รัชฌกร พลพิพัฒน์สาร

RATCHAKORN PPONPIPATSARN

นราพงษ์ จรัสศรี

NARAPHONG CHARASSRI

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรุงเทพมหานคร

BANGKOK

รับบทความ : 29 มกราคม 2563 /ปรับแก้ไข : 3 มีนาคม 2563 /ตอบรับบทความ : 26 มีนาคม 2563

Received : 29 January 2020 /Revised : 3 March 2020 /Accepted : 26 March 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วนนายแรง ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสร้างสรรค์และวิจัยเชิงคุณภาพที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือวิจัย ประกอบไปด้วย ข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ สื่อสารสนเทศ การสัมภาษณ์ เกณฑ์มาตรฐานศิลปิน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า รูปแบบการแสดงประกอบไปด้วย องค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ 7 ประการ ได้แก่ 1) บทการแสดง โดยใช้หลักของการเขียนบทละครเวทีร่วมสมัย ซึ่งมีการวางโครงเรื่องเป็นตอน แนวคิดแบบคอลลาจ ในการจัดวางบท ผสมผสานกันระหว่างบทของนาฏศิลป์ และบทการกระทำ 2) ลีลานาฏศิลป์ ออกแบบลีลานาฏศิลป์ ตามบทการแสดง เน้นการถ่ายทอดอารมณ์ผ่านสายตา ร่างกาย และการกระทำ 3) การคัดเลือกนักแสดง ใช้นักแสดง ที่มีทักษะที่หลากหลายด้าน 4) การออกแบบเสียงและดนตรี ซึ่งผู้วิจัยใช้เสียง 3 ประเภท เสียงนักแสดงที่มีบทร้อง และเสียงตามความรู้สึก เสียงประกอบการแสดง และเสียงดนตรีประกอบการแสดง 5) การออกแบบฉาก ผ่านอุปกรณ์ เทคนิคการฉายภาพ และภาพในรูปแบบของเกมส์ 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย คำนี้ถึงแนวคิดเอกลักษณ์ ของบริบทพื้นที่กำเนิดของวรรณกรรมทางภาคใต้ รวมไปถึงชนบ (พิธีกรรม) ชนบธรรมเนียมประเพณี 7) การออกแบบแสง ให้สอดคล้องกับการฉายภาพประกอบการแสดง ฉาก อารมณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการแสดง ผสมผสานกับ หลักการหักเหของแสง

คำสำคัญ : รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์, วรรณกรรมพื้นบ้าน, ห้วนนายแรง, ภาคใต้

ABSTRACT

The research objective is to explore the creative form and style of traditional Thai dance, named Hua Nai Rang which is based on folk literature by sharing the same namesake. The research deployed creative and qualitative research methods developing through the data

analysis. The research tools comprise documentary data, interviews, observations, media resources, seminar and artistic qualification. The results of research showed that the dance style consisted of 7 sectors : 1) Principles of contemporary stage that was applied through script of play-writing, which the storyline is laid and the concept of the chapter layout is revealed, resulting in the combination of the script of the dance and action chapters, 2) Choreography was passed from the performance script focuses on conveying emotions through eyes, body, and actions, 3) Dancers who were casted had various talents, 4) Sound and music were designed by combining the use of sound, actors' voices, sounds that convey feelings and the music for the performance, 5) Completed stage with projection equipment and images in the form of games, 6) Costume design according to Southern originality, traditions, and its literature uniqueness were adapted into account, and 7) Integrated lighting was designed to harmonious coexist with the picture projector, scene illustration, feeling of mode and the events.

Keywords : Forms of the creation of a dance, Folk tale, Hua Nai Rang, Southern

บทนำ

วรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral literature) ที่เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และจะเกิดขึ้นเฉพาะในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจจะเกิดจากเรื่องจริงหรือเรื่องสมมุติก็ได้ วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ และเป็นเครื่องมือสะท้อนวิถีชีวิตเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นผ่านเนื้อหา ตำนาน เรื่องราว นิทาน เป็นต้น วรรณกรรมพื้นบ้านจึงเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ตลอดจนสุนทรียะทางด้านอารมณ์ของคนในพื้นที่นั้น ๆ เนื่องจากว่าวรรณกรรมพื้นบ้าน รับผิดชอบต่อหลากหลายแง่มุมมาจากการเล่านิทาน ตำนาน แล้วเกิดการพัฒนา อาจมีการเล่าเป็นทำนองเสนาะ หรือขับเสภา ในบางเรื่องก็ให้คติธรรมและสาระที่เป็นประโยชน์ ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเปรียบเสมือนเครื่องมือสะท้อนสภาพวิถีชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้เองก็เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อคนภาคใต้อย่างมากทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องหวนายแรง เป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่เล่าขานกันจนเป็นนิทานที่บอกเล่าการสร้างพื้นที่ภาคใต้ ปรากฏในรูปแบบของนิทานบอกเล่าความเป็นมาของท้องถิ่นจังหวัดสงขลา แสดงสัญลักษณ์สถานที่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด อีกทั้งยังเชื่อมโยงถึงลักษณะภูมิประเทศและภูมินามทางภาคใต้ เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจ ศึกษาและเรียนรู้ อันจะก่อให้เกิดความรัก ห่วงแหนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยเฉพาะการเน้นย้ำคติธรรมในเรื่องความเสียสละ รู้จักการช่วยเหลือบุคคลอื่นที่อ่อนแอกว่า ปลุกฝังความรักแผ่นดิน มีความกล้าหาญ ความมุ่งมั่นและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเยี่ยงบรรพบุรุษชื่อ นายแรง ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากแก่นของเรื่องดังกล่าว คือ การนำทรัพย์สินของมีค่าไปร่วมสร้างบรรพบุรุษบรมหาริทธิราชู จังหวัดนครศรีธรรมราช หากแต่ไปไม่ทันเวลา ด้วยเหตุเรือสำเภาชำรุด จึงเกิดความเสียใจกระทำการตัดศีรษะของตนปิดทับทรัพย์สินทั้งหมดที่นำมา เป็นต้น อย่างไรก็ตามอิทธิพลของวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนี้ ยังคงส่งผลต่อวัฒนธรรมความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น อาทิเช่น สัญลักษณ์ของหินริมหน้าผาที่สอดคล้องกับตำนาน ปรากฏเป็นสัญลักษณ์หินริมหน้าผา มีรูปทรงคล้ายศีรษะตามวรรณกรรม มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาเคารพ สักการะ จนกลายเป็นพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนว่านายแรงยังคงเป็นผู้ที่ปกปักรักษาและดูแลพื้นที่ในเขตชุมชนเก่าแก่ จังหวัดสงขลาให้อยู่ดีมีสุข ในอีกมุมหนึ่งหินนายแรงยังเป็นเหมือนสัญลักษณ์ให้กับชาวประมงในพื้นที่ในการสังเกตทิศทางของการเดินเรือ และอาชีพประมงอีกด้วย

วรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วยนายแรง ได้ถูกนำมาบอกเล่าและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้านส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น มีการศึกษาและวิจัยเพื่อนำไปสู่งานศิลปะในหลากหลายมิติ อันได้แก่ การสร้างสรรค์เป็นตัวละคร เรื่อง การออกแบบตัวละครนายแรงสำหรับสื่ออินโฟกราฟิก การแต่งเพลงบอกเล่าเรื่องราวของตำนานห้วยนายแรง และชุดการสอนเรื่องเล่าแคนใต้ รายวิชาวรรณกรรมถิ่นใต้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เล่มที่ 2 เรื่องนายแรงไว้สำหรับให้นักเรียน เยาวชนได้ศึกษาเช่นกัน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในรูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์อันเป็นศิลปะที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวบงกการสนิม ความคิด จิตสำนึกที่มีต่อชุมชน รวมไปถึงจิตวิญญาณและความลึกซึ้งของจิตใจมนุษย์ สะท้อนผ่านอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ นั้นยังคงมีปรากฏให้เห็นน้อย

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ โดยการนำเอาวรรณกรรมพื้นบ้านมาผสมผสานกับรูปแบบการนำเสนอที่นำนาฏศิลป์มาผสมผสานการเล่าเรื่อง (Narrative) ตามแนวทางของศิลปะการละครที่ให้ความสำคัญในการตีความ เป็นการนำเสนอความรู้สึกของบุคคลที่มีความมุ่งมั่นและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาผ่านการเดินทาง เพื่อสะท้อนความศรัทธาและความหวังแทนที่มีต่อพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อค้นหารูปแบบในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วยนายแรง

ประโยชน์การวิจัย

ได้รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วยนายแรงที่สร้างสรรค์บนพื้นฐานของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และอัตลักษณ์พื้นบ้านอันทรงคุณค่าของภาคใต้ ซึ่งสะท้อนความคิดและมุมมอง รวมไปถึงการแสดงอัตลักษณ์ของพื้นที่และสังคมในท้องถิ่นของภาคใต้

การทบทวนวรรณกรรม

วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสั่งสมทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปะสืบต่อกันมายาวนาน มีอิทธิพลต่อคนได้อย่างมากทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการนำไปใช้ในรูปแบบของศิลปะการแสดงของภาคใต้ เช่น โนรา หนังตะลุง การละเล่น เพลงบอก เป็นต้น วรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้จึงเป็นลักษณะที่สะท้อนและแสดงให้เห็นถึงความเป็นท้องถิ่น อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตชาวใต้ที่โดดเด่นชัดเจน เช่น ใช้ขนบนิยมทางฉันทลักษณ์อันเป็นอัตลักษณ์ของวรรณกรรมท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่ใช้คำ สำนวน และภาษาถิ่นใต้ มีการกล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นลักษณะเฉพาะ (Duangchana, 2015, pp. 50-51) ตำนานและนิทานพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน ดังนั้น ตำนานและนิทานพื้นบ้านจึงเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของคนในอดีตที่จะเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม ตำนานและนิทานพื้นบ้านยังบ่งบอกอัตลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ ได้อีกด้วย เปรียบเช่นเดียวกับตำนานของภาคใต้ มักจะปรากฏในทุกจังหวัดของภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะผูกโยงกับวิถีชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนหรือท้องถิ่นของภาคใต้ และสอดแทรกศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้ตระหนักถึงความเป็นผู้มีคุณธรรม โดยจะสอนให้เป็นคนดี ไม่ทำบาป ไม่รังแกผู้อื่น ทั้งยังนิยมนำมาเล่าต่อกัน เพื่อขัดเกลาคนในสังคม และความผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิด ซึ่งตำนานนายแรงก็เป็นหนึ่งในตำนานของจังหวัดสงขลาที่สะท้อนสัญลักษณ์ และวิถีชีวิตของคนในสังคมทางภาคใต้ได้อีกด้วย

ตำนานเรื่องนายแรง หรือห้วยนายแรง เป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งปรากฏทั้งในรูปแบบของลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่สามารถระบุแน่ชัดได้ว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่ และเกิดขึ้นในช่วงรัชสมัยใด หากแต่มีหลักฐานการบอกเล่าเรื่องราวถึงสถานที่ที่เชื่อมโยงกับนามเมืองของจังหวัดสงขลาอยู่หลากหลายพื้นที่

ทั้งนี้ ปัจจุบันตำนานเรื่องนายแรง ได้นำมาสร้างสรรค์ขึ้นมาในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือวรรณกรรมท้องถิ่น บทร้อยแก้ว ปรากฏชาวบ้าน ป้ายประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น จากตำนานนายแรงก่อให้เกิดการสร้าง ความเชื่อความศรัทธาให้กับชุมชน จนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเรียกว่า “พิธีกรรม” ซึ่งมีลักษณะ ของการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อของพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ด้วยกัน สร้างความคาดหวัง สัญลักษณ์ และพลังในเชิงบวกให้กับชุมชน หากแต่กระทำให้ไม่ดีหรือขาดซึ่งการประกอบพิธีกรรมอาจจะส่งผลเป็นพลัง ในเชิงลบได้อีกด้วย จะเห็นได้ชัดเจนว่า ตำนานเรื่องนี้มีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตกับชุมชน รวมไปถึงการแสดงสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์ของความเป็นภาคใต้อย่างชัดเจน ตำนานนายแรงยังคงมุ่งสอนคตินิยม ที่จะสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของสังคมปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะเกิดการปรับเปลี่ยนทางด้านสภาพสังคม และการเข้ามา ของเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น ดังนั้น การประกอบสร้างและการสร้างความหมายของพื้นที่ตามตำนานนายแรง ย่อมช่วยส่งเสริมให้การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ของผู้วิจัยมีรากฐานมาจากนาฏศิลป์พื้นบ้าน และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทางภาคใต้ทั้งหมด อีกทั้งยังมีตำนานที่สามารถสร้างความเชื่อมโยงและความสอดคล้องในพื้นที่ เพื่อบรรลุเป้าหมาย ความศรัทธา การสร้างความหมาย และการสร้างประสบการณ์รับรู้ถึงตำนานนายแรงซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถ นำความรู้ข้างต้นนี้ไปสร้างสรรค์นาฏศิลป์ให้สื่อความหมายอันลึกซึ้งและยังคงอัตลักษณ์ความเป็นพื้นบ้านทางภาคใต้ พร้อมทั้งสอดแทรกคตินิยมจากตำนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การออกแบบบทการแสดง ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญลำดับแรก ในการช่วยกำหนดทิศทางของการแสดง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือแก่นหลักของผู้วิจัย ซึ่ง นราพงษ์ จรัสศรี (Charassri, Interview, February 18, 2019) ได้แสดงทรรศนะความสำคัญของการออกแบบบทการแสดง ไว้ว่า “การออกแบบบทการแสดง เป็นการทำเพื่อสื่อสาร ให้คนเข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งจัดทำภายใต้คำถามของผู้ออกแบบบทการแสดงว่าต้องการสร้างสรรค์ขนาดไหน มีเรื่องเล่าอย่างไร กระบวนการเล่าเรื่องให้ผู้ชมเข้าใจในเรื่องราวนั้น ๆ หรือเป็นเรื่องนามธรรม (Abstract) ทำอย่างไรให้เข้าใจ รู้แจ้ง เห็นจริง มีอารมณ์ร่วม มีความคิดสร้างสรรค์ส่งไปให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมกับนักแสดง” ดังนั้น การกำหนดทิศทาง ของการสร้างสรรค์การแสดง ทำให้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ครั้งนี้ ว่า การออกแบบบทการแสดง ไปสู่เป้าหมายสูงสุด (Goal) ของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หวนนายแรง มีกระบวนการอย่างไร และจะอย่างไรเพื่อให้บทการแสดงนี้สามารถสื่อสารกับนักแสดงตลอดจนถึงผู้ชมเกี่ยวกับเรื่องราวของหวนนายแรงได้ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. สีลานาฏศิลป์ เป็นสื่อหนึ่งที่นักแสดงหรือผู้ถ่ายทอดสามารถใช้นำเสนอแนวคิดของตนเองให้ผู้ชม เกิดความเข้าใจ ซึ่ง วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (Padungsestakit, Interview, July 22, 2019) ได้แสดงทรรศนะ ในการออกแบบลีลานาฏศิลป์ ไว้ว่า “การออกแบบนาฏศิลป์ ควรคำนึงถึงจุดประสงค์ในการสื่อสารว่าต้องการ สื่อสารเรื่องอะไร เป้าหมายของผู้ชมคือใคร เพื่อให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นผู้มีทักษะ และความรู้ที่กว้างขวางหลากหลาย แล้วนำประสบการณ์เหล่านั้นมาบูรณาการสร้างผลงานชิ้นใหม่ที่สร้างความแปลกใหม่ และแตกต่างเข้ากับยุคสมัย” ดังนั้น การตั้งคำถามวิจัยในการออกแบบลีลานาฏศิลป์มีความสำคัญและมีส่วนช่วย ส่งเสริมการสร้างสรรคนาฏศิลป์เพื่อสื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงความหมายของลีลาได้อย่างไร รวมถึงจะสื่อสารผ่านลีลาอย่างไร สร้างความเข้าใจความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครของหวนนายแรง

3. การคัดเลือกนักแสดง การคัดเลือกนักแสดงที่ดี และเหมาะสม ต้องมีทักษะพื้นฐานตามแบบของการสร้างสรรค์ และแนวคิดของผู้สร้างสรรค์ ดังนั้น การคัดเลือกนักแสดงของผู้วิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งสร้างความเข้าใจพื้นฐาน ของนาฏศิลป์พื้นบ้านภาคใต้ และยังคงคำนึงถึงสรีระสัดส่วน ความสามารถเฉพาะบุคคลเป็นประเด็นหลัก ผู้วิจัยจึงตั้ง คำถามการคัดเลือกนักแสดงหรือผู้ถ่ายทอดที่ดีและเหมาะสม ควรมีลักษณะเช่นไร เพื่อช่วยส่งเสริมทางด้านการสื่อสาร และถ่ายทอดแนวคิด รูปแบบ หรือลักษณะของผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากเรื่องหวนนายแรง

4. เสียงและดนตรี เสียงเป็นสิ่งที่สำคัญในการสื่อสารและแสดงออกเชิงอารมณ์ในการแสดงเป็นอย่างดี ดนตรีและเสียงประกอบที่ใช้ในการแสดง จึงสามารถช่วยส่งเสริมทางด้านการสื่อสารและการแสดงออกเชิงอารมณ์ให้กับผู้ชมและนักแสดงได้เป็นอย่างดี โดย บุซกร บินทสันต์ (Binson, 2011, pp. 386-387) ได้อธิบายถึงบทบาทความสำคัญของดนตรี ไว้ว่า “ดนตรีถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ ซึ่งมีการสร้างสรรค์ขึ้นมาในทุกชนเผ่า โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม มีบทบาทสำคัญที่ปรากฏโดยทั่วไป” ดังนั้น ผู้วิจัยตั้งคำถามการสร้างสรรค์ดนตรีที่ใช้ในการแสดงมีความสำคัญอย่างไร โดยนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้บอกลักษณะตัวละคร สร้างเสียงและดนตรีประกอบอะไรที่จะช่วยสร้างบรรยากาศ ความรู้สึกของผู้ชมและนักแสดงเพื่อให้เข้าใจ ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์

5. การออกแบบฉาก ฉากในการแสดงที่สามารถช่วยในด้านการสื่อสาร เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงและเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับตัวละครที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถเข้าถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ โดย นพมาส แวหงส์ (Veohong, 2015, pp. 153-156) ได้แสดงทรรศนะความสำคัญของภาพรวมบนเวที ไว้ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏในการแสดงนั้นย่อมมีวัตถุประสงค์ ได้รับการคัดสรรและมีการวางแผนอย่างละเอียด ความสำคัญของภาพรวมบนเวทีซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการแสดง ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดรูปแบบ (Form) ที่สวยงาม ซึ่งทั้งสองส่วนจะต้องผสมผสานกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์” เพื่อหาคำตอบของการออกแบบฉากในการแสดง ที่สามารถช่วยในด้านการสื่อสาร และให้ผู้ชมเข้าถึง เข้าใจสภาพแวดล้อมของปัญหาและอุปสรรคของตัวละครที่เกิดขึ้นกับตัวละครที่กำลังเผชิญอยู่ควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ยังต้องการนำการออกแบบกราฟฟิกหรือนำศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้โดยเฉพาะลายเรือกอและ หรือความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมพื้นบ้านภาคใต้มาออกแบบอย่างไรให้มันสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่องหวนายแรง

6. การออกแบบเครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงบทบาทของนักแสดง สนับสนุนทั้งทางร่างกายและอารมณ์ของนักแสดงและผู้ชม โดยที่นักแสดงและเครื่องแต่งกายจะต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน โดย ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ (Jiwakanon, 2014, pp. 1-4) ได้แสดงทรรศนะความสำคัญของการออกแบบเครื่องแต่งกาย ไว้ว่า “เครื่องแต่งกายจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกเกี่ยวกับตัวละคร สีสัน บรรยากาศ ธรรมชาติ และรูปแบบของละคร ดังนั้น เครื่องแต่งกายจึงเป็นสิ่งที่นักแสดงให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะต่างก็สร้างตัวละครมีชีวิตขึ้นมาโลดแล่นบนเวที นักแสดงและเครื่องแต่งกายจึงเปรียบเสมือนเป็นหนึ่งเดียว และสิ่งที่ต้องคำนึงในการออกแบบเครื่องแต่งกาย คือ การเคลื่อนไหวของนักแสดง การตัดเย็บอย่างดีจากวัสดุที่แข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน และความสมจริง เพื่อสร้างความเชื่อให้แก่ผู้ชม ทั้งนี้ เครื่องแต่งกายละครจะต้องบ่งบอกความเป็นตัวละครตั้งแต่เริ่มปรากฏสู่สายตาของคนดู ดังนั้น ในการออกแบบเครื่องแต่งกายนั้น ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงการเคลื่อนไหวของนักแสดงและการสื่อความหมายให้ชัดเจนได้อีกด้วย

7. การออกแบบแสง แสงเป็นส่วนส่งเสริมและสร้างจุดเด่นให้กับการแสดง อันได้แก่ สร้างบรรยากาศ อารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการของผู้ชมและนักแสดง อีกทั้งยังสามารถอำพรางสายตาของผู้ชมกับนักแสดงได้ดี ซึ่งจะนำไปสู่การตั้งคำถามวิจัยในด้านการออกแบบแสงอย่างไรเพื่อสื่อสัญลักษณ์ในการเดินทางตามห้วงเวลาและสถานที่

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หวนายแรง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยรูปแบบงานวิจัย 2 รูปแบบ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นศาสตร์ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกในภาคสนาม โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่ง วรรัญญา ภัทรสุข (Pattarasuk, 2014, p. 17) ได้แสดงทรรศนะถึงแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ว่า “การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้มาจากแหล่งต่าง ๆ มาบรรยายหรือพรรณนาสถานการณ์ (Situation) สภาพแวดล้อม (Phenomenon) ปัญหา (Problem) หรือเหตุการณ์ (Event) ที่เกิดขึ้น การนำเสนอและการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำในลักษณะเชิงพรรณนาความ (Descriptive) หรือการวิเคราะห์ด้านคำพูด เช่น สัมภาษณ์ รูปภาพ”

ดังนั้น ในการดำเนินการศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบการสร้างสรรคานาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง หวันายแรง นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแล้วนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อค้นหารูปแบบการแสดง ซึ่งมีเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย คือ การวิจัยเชิงเอกสาร ข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องหวันายแรง ในประเด็นที่สะท้อนความเชื่อความศรัทธา และอัตลักษณ์ของพื้นที่และการสัมภาษณ์ โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้และคติชนวิทยา และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ทางด้านการสร้างสรรคานาฏศิลป์

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงที่มีรูปแบบและกระบวนการตามหลักการวิจัยโดยมุ่งเน้นกระบวนการทางด้านความคิดสร้างสรรค์เป็นหลัก นำไปสู่ผลงานการสร้างสรรค ดังที่ Mumford (2010, pp. 74-89) ได้แสดงทรรศนะถึงโครงสร้างของการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า “เป็นวิธีการทางด้านศิลปะที่ประกอบไปด้วยทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง มีการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงความคิดและกระบวนการทางด้านวิจัย ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีการและกรอบการวิจัยเชิงปฏิรูปงานศิลปะและการวิจัยมีการเชื่อมโยงกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนงานศิลปะของตนให้มีคุณค่าและความน่าเชื่อถือด้วย”

ดังนั้น งานสร้างสรรคานาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง หวันายแรง นี้ ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากการบอกเล่าเรื่องราววรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้จากฐานสู่ฐาน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แล้วยังคงดำเนินต่อไปสู่นาคต และการแปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการนำมาสร้างสรรคผลงานการแสดงนาฏศิลป์ โดยใช้องค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ 7 ประการ ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและค้นคว้า รวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารวิชาการ อันได้แก่ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร และสื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการค้นหาแนวทางการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์

2. การศึกษาข้อมูลและสังเกตการณ์ลักษณะและรูปแบบการสร้างสรรคการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อค้นหารูปแบบและวิธีการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์

- 3 การสัมภาษณ์ครูอาจารย์ ศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงวุฒิและผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อแสวงหาทิศทางในการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์ที่หลากหลายมากขึ้น

4. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเน้นเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างบทสัมภาษณ์กับข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องหวันายแรง

5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรคานาฏศิลป์ตามองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ 7 ประการ

6. การทดลองปฏิบัติการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ทั้ง 7 องค์ประกอบจากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง
7. ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณทางด้านนาฏศิลป์ตรวจสอบและประเมิน พร้อมทั้งให้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนา ผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนการจัดแสดงผลงาน
8. จัดแสดงผลงานการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ต่อสาธารณชน และประเมินผลงานสร้างสรรค์โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์ และสอบถามข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณทางด้านนาฏศิลป์
9. สรุปผล นำข้อมูลจากการสร้างสรรค์ผลงานมาประเมิน วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง และสรุปพร้อมอภิปรายผลของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การออกแบบบทการแสดง ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากภาพถ่ายตนเองกับหิวนายแรงสมัยวัยเด็ก และการเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่อง หัวนายแรง ซึ่งบอกเล่าความเป็นมาของปูสมเฝ้าทรัพย์ทางภาคใต้ ที่สร้างความเชื่อและความศรัทธาของคนในชุมชนผ่านพื้นที่หิวนายแรง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ในการสักการะ บวงสรวงประจำปี สิ่งเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมใกล้เคียงกับพื้นที่ดังกล่าวเกิดความเชื่อความศรัทธาร่วมกับคนในพื้นที่ และยังมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับพื้นที่หิวนายแรง เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรม การทดลองฝึกหิวนายแรง เป็นต้น จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง ผ่านการศึกษา ตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในหลากหลายบริบท อีกทั้ง มุมมองที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ตำนาน ความเชื่อความศรัทธา ศิลปวัฒนธรรม และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ของตำนานที่มีต่อชุมชนในท้องถิ่นนั้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้ออกแบบบทการแสดงโดยใช้หลักของการเขียนบทละครเวทีร่วมสมัย ซึ่งมีการวางโครงเรื่อง (Plot) เป็นตอน แล้วแนวคิดแบบคอลลาจในการจัดวางบท ผสมผสานกันระหว่างบทของนาฏศิลป์ (Dance) และบทการกระทำ (Action) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดโครงสร้างรูปแบบการแสดงออกเป็น 3 องค์ มีลำดับการเล่าเรื่องตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ องค์ 1 เริ่มต้น (Intro) เรื่องราวภาพโดยรวมของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นทั้งหมดกับตัวละครหลัก องค์ 2 การเดินทาง (Travel) ในองค์นี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นเส้นทางการเดินทางตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงจุดสิ้นสุดการเดินทาง โดยผ่านเหตุการณ์อันเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ตัวละครเอกจะได้พบเจอ บอกเล่าผ่านการเดินทางในเกมสับันโด และองค์ 3 การเฉลิมฉลอง (Celebration) การบูชา (Worship) ความมุ่งมั่น และความศรัทธาจากตัวละครเอกจนกลายเป็นพื้นที่หลอมรวมให้เกิดเป็นแหล่งศรัทธาแห่งใหม่ ซึ่งในการออกแบบบทการแสดงในที่นี้จะทำให้เห็นว่าการเล่าเรื่องจากตัวละครหลักนั้น มีการเล่าแบบบทการแสดงแบบสมัยใหม่ ที่มีลำดับของเหตุการณ์ คือ ตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย และมีจุดสำคัญของเรื่อง คือ ปมขัดแย้ง สามารถสร้างความเข้าใจและความน่าสนใจให้กับผู้ชมที่จะติดตามเรื่องราวของหิวนายแรงไปได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

2. สีลานาฏศิลป์ ผู้วิจัยได้ออกแบบลีลานาฏศิลป์ตามบทการแสดง ซึ่งเน้นการถ่ายทอดอารมณ์ผ่านสายตาร่างกาย และการกระทำ ดังนั้นทุกลีลาการเคลื่อนไหวจึงมีความหมาย ทั้งนี้ การทดลองปฏิบัติการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในทุกครั้งผู้วิจัยมุ่งเน้นการสื่อสารกับนักแสดงตลอดเวลา กำหนดสถานการณ์ หรือความรู้สึกของตัวละครในการเทียบเคียงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับนักแสดง แล้วกำหนดให้นักแสดงใช้วิธีการด้านสด โดยการสร้างจินตนาการ แล้วนำมานำมาคัดเลือก แปรเปลี่ยน และพัฒนาให้เกิดการเคลื่อนไหว ที่สอดคล้องกับบทการแสดงในแต่ละช่วงของสถานการณ์อย่างมีเหตุและผล ทั้งด้านการถ่ายทอดอารมณ์ผ่านสายตาร่างกาย และการกระทำ ทำให้ทุกลีลาการเคลื่อนไหวของนักแสดงมีความหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความรู้สึก

หลังจากการทดลองในทุกครั้ง เพื่อให้นักแสดงสามารถเข้าใจในตัวละครมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง การออกแบบลีลานาฏศิลป์ และการเคลื่อนไหวร่างกายผู้วิจัยได้ออกแบบการนำเสนอที่มีลักษณะการนำเอาเทคนิคการเต้นหลากหลายรูปแบบ อันได้แก่ นาฏศิลป์ร่วมสมัย นาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้านภาคใต้ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ประกอบกับการแสดงละครเข้ามาช่วยเล่าเรื่อง ทำให้การสร้างสรรคลีลานาฏศิลป์ครั้งนี้มีมิติที่น่าสนใจ แสดงถึงเอกลักษณ์ของวรรณกรรมพื้นบ้านภาคใต้เรื่องหวนนายแรงน่าสนใจและผู้ชมเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

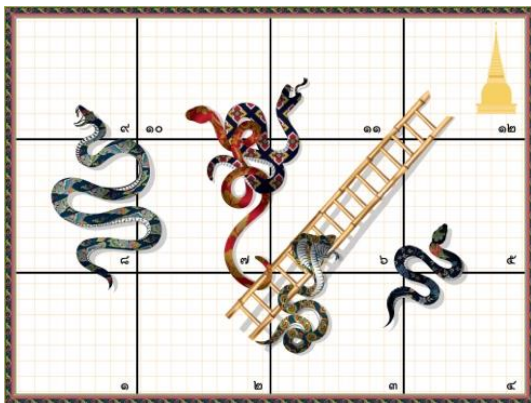

ภาพที่ 1 การออกแบบลีลานาฏศิลป์ของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หวนนายแรง
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2562 ณ BU Theatre มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร

3. การคัดเลือกนักแสดง ผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดงโดยคำนึงถึงทักษะและความสามารถของนักแสดง ทางศิลปะการแสดงที่หลากหลายแตกต่างกันไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกนักแสดงจำนวน 7 คน เป็นผู้ชายจำนวน 5 คน และผู้หญิงจำนวน 2 คน ซึ่งมีทักษะที่หลากหลายด้านในคนเดียวกัน ทั้งนี้ นักแสดงจะต้องมีพื้นฐานของทักษะทั้งสองด้านนี้ทุกคน คือ ด้านนาฏศิลป์ร่วมสมัยและด้านศิลปะการละคร และนักแสดงที่มีคุณสมบัติพิเศษทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา จำนวน 2 คน ความสามารถของนักแสดงที่หลากหลาย สามารถเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวและความรู้สึกของตัวละครให้สัมพันธ์เพื่อถ่ายทอดประเด็นสำคัญ เช่น ความสับสน การตัดสินใจของตัวละคร เป็นต้น ไปยังผู้ชมได้

4. เสียงและดนตรี ผู้วิจัยมุ่งเน้นใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านผสมผสานกับเสียงนักแสดงและดนตรีอิเล็กทรอนิกส์เสมือนจริงในการสื่อสารเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึก บรรยากาศ และความคิดของตัวละครอย่างมีจุดหมาย รวมไปถึงความสอดคล้องกับบทการแสดง ซึ่งผู้วิจัยใช้เสียง 3 ประเภท คือ 1) เสียงนักแสดงที่มีบทร้อง และเสียงตามความรู้สึก 2) เสียงประกอบการแสดง เพื่อสร้างบรรยากาศ อารมณ์ความรู้สึก บอกสถานที่ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 3) เสียงดนตรีประกอบการแสดง มีเครื่องดนตรีจำนวน 5 ชิ้น คือ กลอง ทัป โหม่ง ปี่ และฉิ่ง ซึ่งจะสร้างบรรยากาศเรื่องราวที่เกิดขึ้น และอารมณ์ความรู้สึกให้กับนักแสดง และผู้ชม อีกทั้ง เพื่อให้เสียงและดนตรีสามารถสื่อสารเหตุการณ์ บรรยากาศอย่างชัดเจน ผู้วิจัยยังใช้การเลือกเครื่องดนตรีบางชิ้น และสร้างเสียงดนตรีประกอบจากอุปกรณ์ประกอบของเครื่องดนตรี รวมไปถึงการสัมผัสกับเครื่องดนตรีในบริเวณด้านข้างของเครื่องดนตรีโดยใช้มือเกลตามจังหวะ และการตีเชือกข้างกลองให้เกิดเสียง ในการบ่งบอกลักษณะนิสัยและความคิดของตัวละครอย่างมีจุดหมาย เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้รับชม ทั้งนี้ ในบางช่วงของการแสดงผู้วิจัยยังเลือกการประสมวงดนตรีภาคใต้ทั้งหมดในการเล่าเรื่องอารมณ์สนุกสนานและการเฉลิมฉลองในการแสดงอีกด้วย

5. การออกแบบฉาก ผู้วิจัยใช้การออกแบบฉากตามแบบแนวคิดของเกมสบันไดงู (Snake and ladder) ที่สามารถสื่อสารในเรื่องการเดินทางของตัวละครและขอบเขตของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นให้สอดคล้องกับพื้นที่ในการแสดงผลผสมผสานกับการฉายภาพประกอบลงพื้น และฉากหลังของการแสดง เพื่อสร้างบรรยากาศการแสดง และภาพในรูปแบบของเกมส์ ตามแนวคิดของการสร้างสรรค์ ในรูปแบบของภาพ 2 มิติ ให้เห็นมุมมองสองด้าน คือ ด้านหลัง และด้านล่าง โดยผ่านอุปกรณ์เทคนิคการฉายภาพ 2 ประเภท คือ 1. ภาพนิ่งด้วยระบบฉายภาพประกอบการแสดง (Mapping) ช่วยให้นักแสดงมีปฏิริยาโต้ตอบกับภาพนั้น ๆ และทำให้ผู้ชมเข้าถึงบรรยากาศของการแสดงได้ดีอีกด้วย 2. ภาพเคลื่อนไหวเป็นภาพประกอบการแสดง ที่ช่วยสร้างความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกให้กับนักแสดงและผู้ชม

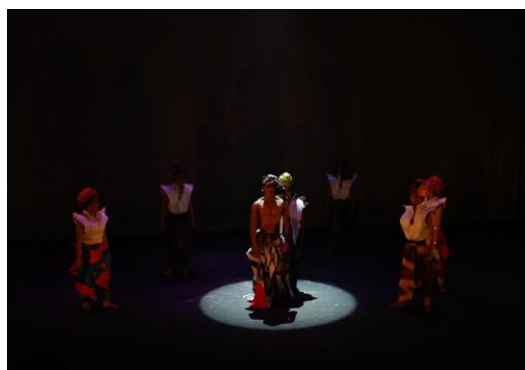
ภาพที่ 2 การออกแบบฉากของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วยนายแรง
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2562 ณ BU Theatre มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร

6. การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยใช้แนวคิดการลดทอนและความเรียบง่าย เพื่อให้นักแสดงสามารถเคลื่อนไหวได้คล่องตัว และสะดวกสบาย ซึ่งเครื่องแต่งกายของนักแสดงแต่ละคนนั้น จะยังคงความเป็นปัจเจกที่มีอัตลักษณ์พื้นบ้านทางภาคใต้ และความเฉพาะตัวในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงสื่อสัญลักษณ์ทางด้านความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อตำนานนายแรง รวมไปถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมของบริบทชุมชนในพื้นที่เข้าไปผสมผสาน ดังนั้นนายแรงคนที่ 1 สื่อสัญลักษณ์ของลายผ้าภาคใต้ อันได้แก่ ผ้าปาเต๊ะ เรือกอและ นายแรงคนที่ 2 ใช้การออกแบบใช้สีที่แสดงถึงความเข้มแข็ง มุ่งมั่น และรูปแบบของเสื้อผ้าเน้นไปทางด้านนายหัวเรือของภาคใต้ตอนล่าง และนักแสดงอื่น ๆ ใช้การออกแบบสื่อสัญลักษณ์ของสีจากขนบ (พิธีกรรม) ประจำปี และมีลักษณะเชื่อมโยงของนักแสดงทุกคนด้วยกัน อีกทั้งนำเสนอแนวคิดของวิถีการแต่งกายชาวเลภาคใต้ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ที่มีภูมิศาสตร์ติดต่อกับชายฝั่งทะเล จึงมีความผูกพันและกลมกลืนไปกับภูมิศาสตร์ทางด้านพื้นที่

ภาพที่ 3 การออกแบบเครื่องแต่งกายของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2562 ณ BU Theatre มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร

7. การออกแบบแสง ผู้วิจัยออกแบบแสงให้สอดคล้องกับการฉายภาพประกอบการแสดง ฉาก อารมณ์ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการแสดง ผสมผสานกับหลักการหักเหของแสงที่มาจากทิศทางต่างกัน สร้างแสงและความเน้นหนักเบาของแสงที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลในด้านการให้ความสำคัญกับตัวละครในแต่ละช่วง และสร้างบรรยากาศที่สื่อสารเรื่องราวตามโครงสร้างของบทการแสดง รวมไปถึงการใช้สีเป็นสื่อสัญญาณในการเดินทางของตัวละครตามช่วงเวลา และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น เช่น การต่อสู้กับสัตว์ร้ายในป่า ใช้ไฟพวยพุ่งเฮด (Moving head) ย้อมสีเขียว สีขาว สีม่วง และสร้างลวดลายตามรูปทรงของใบไม้ที่ซ้อนทับกันให้เป็นบรรยากาศของป่า การใช้สีของแสงที่ร้อนแรง เช่น สีแดง สีส้ม สีส้ม ในช่วงอารมณ์ของความสับสนและความตาย หรือการเน้นวงของแสงโฟโพลัวร์ (Follow spot) เพื่อสร้างจุดเด่นและความน่าสนใจให้กับตัวละครเพียงตัวเดียว เป็นต้น ซึ่งล้วนที่ทำให้พื้นที่การแสดง (Acting area) มีความหมายบ่งบอกสถานที่และสถานการณ์ตามบทการแสดง ทั้งนี้ การออกแบบแสงในบางช่วงต้องคำนึงถึงการฉายภาพประกอบการแสดงอีกด้วย

ภาพที่ 4 การออกแบบแสงของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2562 ณ BU Theatre มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร

อภิปรายผล

รูปแบบการวิจัยสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ห้วนนายแรง เป็นการศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานเชิงสร้างสรรค์ที่ค้นหารูปแบบขององค์ประกอบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ทั้ง 7 ประการ คือ การออกแบบบทการแสดง ลีลานาฏศิลป์ การคัดเลือกนักแสดง เสียงและดนตรี การออกแบบฉาก การออกแบบเครื่องแต่งกาย และการออกแบบแสง จากการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องห้วนนายแรง นี้ เกิดจากการตีความและสร้างสรรค์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน มีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาผสมผสานกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ภายใต้องค์ประกอบนาฏศิลป์ทั้ง 7 ประการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวตามยุคสมัย และการสื่อแก่นสาระ (Massage) ให้กับผู้ชม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากตำนานนกกิ้งกะห่วยของชาวไทใหญ่ ของวนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (Padungsestakit, 2019, pp. 1-18) ที่มุ่งเน้นเน้นสาระของรากดั้งเดิมในตำนานนกกิ้งกะห่วยของชาวไทใหญ่ ผ่านการออกแบบบทการแสดง ทางด้านเนื้อหาและเรื่องราวของการเสด็จนวัติของพระพุทธเจ้า โดยมีตัวละครที่สร้างสรรค์สะท้อนความเชื่อความศรัทธาที่แฝงอยู่ในนกกิ้งกะห่วย และด้านความเชื่อความศรัทธาผนวกกับธรรมเนียมปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกันกับการแสดงชุด “อุสา บารส ตอนท้าวบารสพบรักนางอุสา” ของนริศรา ศรีสุพล (Seesupon, 2015, pp. 67-83) ในการนำเอาวรรณกรรมพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีแก่นสาระด้านความเชื่อความศรัทธาของคนในท้องถิ่น กล่าวถึงการยกย่องความรักของท้าวบารสกับนางอุสา ที่จะต้องเจอปัญหาและอุปสรรคทางด้านความรัก แต่ทั้งสองยังคงยึดมั่นความรักที่มีต่อกัน จึงยอมสละชีวิตให้แก่กัน ซึ่งการแสดงชุดนี้น่าเสนอในรูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองในบริบทวัฒนธรรม โดยการสร้างสรรค์ท่าพ้อง และองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ขึ้นมาใหม่ การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมพื้นบ้านในมิติที่แตกต่างกัน ทำให้เรื่องราวของวรรณกรรมพื้นบ้านนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นการทำซ้ำ (Reproduction) แต่ก็เป็นการสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ที่ตีความจากโครงเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านเดิม มีตีความในมุมมองใหม่ ซึ่งนำตัวละครหลักมาเป็นตัวดำเนินเรื่อง และแก่นของเรื่องการเดินทางของวีรบุรุษที่ต้องสู้กับปัญหาและอุปสรรค เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจ การกระทำของตัวละครที่เกิดจากการเลือกหรือการตัดสินใจ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวต่าง ๆ จะทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปกับตัวละคร พร้อมทั้งยังมีตัวละครเพิ่มในการเน้นย้ำประเด็นความขัดแย้งและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก ทำให้การเล่าเรื่องจึงง่ายต่อการสร้างความเข้าใจ กอปรกับการสร้างสรรค์ผลงานโดยมีคำถามตั้งต้นเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ ทำให้ผู้วิจัยค้นพบวิธีการ 1) การนำการฉายภาพประกอบการแสดง ในการออกแบบฉากเกมสั่นไคฐ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเส้นทางการเดินและปัญหาอุปสรรคในการต่อสู้ของห้วนนายแรงที่มีใจมุ่งมั่นต่อความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา 2) ลีลานาฏศิลป์โดยใช้วิธีการเต้นสน กับท่ายืดเหยียดสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับนักแสดงมาผสมผสานกับท่วงท่านาฏศิลป์พื้นบ้านภาคใต้ 3) ดนตรีและเสียงประกอบ มีการกำหนดเสียงที่เกิดขึ้นจากอุปกรณ์ประกอบดนตรีและการสร้างเสียงที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างของเครื่องดนตรี 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย โดยใช้โครงสร้าง (Pattern) สมัยใหม่มาผสมผสานกับเอกลักษณ์พื้นบ้านภาคใต้

ดังนั้น การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องห้วนนายแรง ขึ้นนี้ จึงอาจจะเปรียบเสมือนการบอกเล่าคุณค่าที่สะท้อนในวิถีชีวิตของตนเองกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งการนำเอาวรรณกรรมพื้นบ้าน นิทาน เรื่องเล่า มาปรับใช้ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ อันได้แก่ การสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดในบริบทใหม่ การประยุกต์ การต่อยอด การตีความใหม่และการสร้างความหมายใหม่ หรือการนำไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (Thitathan, 2016, p. 19) จะสามารถสะท้อนประเด็นปัญหาและแก่นความคิดไปสู่ผู้ชมและผู้มีส่วนร่วม ได้เรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงวิถีชีวิตของชุมชน นำไปสู่การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

การสร้างสรรคนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง เป็นการสร้างสรรค์โดยใช้การบูรณาการศาสตร์หลายแขนง และมีการตีความจากมุมมองของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งนำมาผสมผสานกับการเชื่อมโยงกับเกมส์บันไดงู เพื่อนำเสนอในแง่มุมด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนั้น การสร้างสรรคนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง นี้ สามารถนำไปเป็นต้นแบบในการพัฒนา และสร้างสรรครูปแบบการสร้างสรรคนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องอื่น ๆ ได้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่อง “รูปแบบการสร้างสรรคนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยานิพนธ์หัวข้อ “การสร้างสรรคนาฏศิลป์จากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง หัวนายแรง” ผู้วิจัยได้รับ “ทุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับนิสิตระดับปริญญาเอกและโทที่เข้าศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย (Graduate Students in Thainess-related Programs) และ ทุน 90ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช [The 90th Anniversary Chulalongkorn University Fund (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)]” ในการดำเนินงานและทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Binson, B. (2011). *Southern Music Artists Knowledge Rituals and Beliefs*. Bangkok : Chulalongkorn Publishing. (In Thai)
- Charassri, N. (February 18, 2019). Professor at Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University. *Interview*. (In Thai)
- Duangchana, A. (2558). *Tracing the Raserch on Southern Culture*. Chaingmai : Department of Sociocology and Anthropology. Research report. Chaingmai : Faculty of Social Sciences Chaingmai University. (In Thai)
- Jiwakanon, R. (2014). *The Art of Costume Design*. Bangkok : Chulalongkorn Publishing. (In Thai)
- Mumford, D. e. (2010). Creativity and Ethics: The Relationship of Creative and Ethical Problem-Solving. *Creativity Research Journal*, 22(1), 74-89.
- Padungsestakit, W. (2019). The Creation of a Performance Script from Keinnara in the Tai Yai's Folk Tale. *Suan Sunandha Academic and Research Review*, 13(2), 1-18. (In Thai)
- _____. (July 22, 2019) Assistant Professor of Theatre Arts Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University. *Interview*. (In Thai)
- Pattarasuk, W. (2014). *Research Methodology the Social Sciences*. Bangkok : Chulalongkorn Publishing. (In Thai)
- Seesupon, N. (2015). The art of traditional Thai dance from tha folk literature entitled U-Sa Baros in the Thai cultural context. *Institute of Cilture and Arts Journal*, 7(1), 76-83. (In Thai)

Thitathan, S. (2016). *Creative folklore : dynamics and application of folklore in contemporary Thai society*. Bangkok : The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (In Thai)
Veohong, N. (2015). *Introduction to Dramatic Arts*. Bangkok : Chulalongkorn Publishing. (In Thai)

ผู้เขียนบทความ

นางสาวรัชฌกร พลพิพัฒนสาร

นิสิตระดับปริญญาเอก

หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขที่ 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน

กรุงเทพมหานคร 10330

E-mail: ajratchakorn.p@gmail.com

ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี

อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail: thaiartmovement@hotmail.com